

Ромънско-българскиятъ конфликтъ.

Отъ Д. Еризова

Истинитъ сж нещастни, като хората. Има даже истини, които сж по-нещастни и отъ хората: такива сж повечето политически истини — ако не и всичкитъ. Кърви трѣбва да се пролѣжтъ, за да се набие въ човѣшкитъ глави една най-проста и най-очевидна политическа истина. Въ туй обстоятелство, чини ми се, и се крие, главно, несъразмѣрността между голѣмитъ усилия и малкитъ резултати на политическата дѣятелностъ. И за това, вѣроятно, кръстътъ на политическитъ дѣятели е единъ отъ най-тежкитъ.

Да илюстрирамъ мисълта си съ нѣколко примѣра отъ нашия политически животъ.

На всинца ни е извѣстно, че, отъ като сжществува нашата конституция, никога почти тя не е била приложена напълно и добросѣвѣстно. Прѣдъ наличността и неоспоримостъта на тоя исторически фактъ, казалъ би човѣкъ, за всѣкиго трѣбва да бжде ясно, че конституцията не е и не може да бжде виновата за грѣхове, които не произтичатъ отъ самата нея. А пъкъ у насъ има сумма интеллигентни хора, които считатъ именно конституцията виновата за досегашнитъ наши неконституционни режими. Може ли да се помисли заблуждение по-дълбоко и по-погрѣшно отъ туй? Това не му бърка, обаче, то да си сжществува, и даже да си пробива пжтъ въ нашето общество¹. . . — Странната сждба на туй заблуждение ми припомня траги-комичната история съ картофитъ, когато за прѣвъ пжтъ били прѣнесени въ Европа. Хората започнали да ги саджтъ, безъ да знажтъ, че тѣхния плодъ е корена имъ, а не листата имъ. Лесно е, разбира се, да се отгадае разочарованието, което е произлѣзло отъ това недоразумѣние: и като ѣдѣли блудкавитъ листа на картофитъ, хората не могли да се начуджтъ на умътъ на онаи, които ги е прѣнесълъ въ Европа и ги е прѣпоржчалъ за ѣденне.

¹ Думата тукъ не е за непълнотата и несвѣршенството на нашата Конституция (нѣща, които никой свѣстенъ човѣкъ не би сѣдналъ да оспорява), а — за виновността на конституцията въ досегашнитъ наши неконституционни режими.

Другъ примѣръ.

Ето вече години, какъ нашата държава не се управлява съгласно буквата и духътъ на нашата конституция. На всѣкъждъ другадъ, това незаконно положение на една свободна страна би го считали за аномално и критическо, и всички общественни сили, недоволни отъ него. би съединили усилията си въ една обща борба, за да му туржтъ край. А когато туй аномално и критическо положение е усложнено още и отъ единъ икономически, финансовъ и нравственъ кризисъ — както е случая днесъ у насъ — общественнитѣ дѣйци би посвѣтили всичката своя дѣятелность изключително на тоя кризисъ и би насочили всичкитѣ свои стремежи къмъ частъ по-скорошното избавление страната отъ тая напасть. Между туй, какво става у насъ? И разумни, и почтени хора сериозно стожтъ и ви приказватъ, че само тѣхната партия ще може искара България отъ този кризисъ. Има и такива българановци, които прѣважно се мъжтъ да ви убѣдждтъ, че трѣбва да се започне да се възпитава народа изпърво, та че послѣ самъ той ще се освободи отъ кризиса. Не липсватъ дори и таквизъ умници, които съ двѣтъ си ржицѣ сж се уловили за нещастната дума „еволуция“, като я разбиратъ само въ смисълъ на тихъ и прогресивенъ вървежъ и недопусчатъ повръщания назадъ. А не трѣба да се изпускатъ изъ видъ, че всички съзнаватъ необходимостта отъ бързото изкарване България изъ днешния кризисъ. признаватъ голѣмата опасность за бжджщето ни ако тоя кризисъ продължи още нѣкоя година и твърдѣ добрѣ се същатъ, че ни една отъ днешнитѣ наши партии не може сама да прѣкрати кризиса въ скоро врѣме (защото ни една отъ тѣхъ нѣма днесъ болшинство въ страната, и, което е по-лошото, не може доби туй болшинство, до гдѣто не вдѣхне у народа вѣра въ успѣхътъ си — а тая вѣра не може се вдѣхна, до гдѣто не се сдружждтъ партиитѣ за изкарване страната отъ кризиса). Не е ли, и чудновато, и необяснимо, и печално-смѣшно това наше положение? . . . И при все туй, то сжществува въпрѣки всѣки здравъ разумъ. Не така, разумѣва се, би постжпили другадъ. Единъ прѣсенъ подобенъ блучай ни прѣдставя днешна Франция. Въ края на миналата година, сегашния първъ френски министръ, Валдекъ-Руссо, излѣзе единъ день въ парламента и каза на републиканцитѣ горѣ-долу слѣдующето: „Господа, Републиката се заплашва отъ налѣжаща опасность. Националисти, монархисти, клерикали и реакционери сж се сдружили и сговорили да ѝ туржтъ кракъ. Въ такъво врѣме, първия дългъ на всѣки републиканецъ е да се притече въ помощ на Републиката. Безспорно е, че Франция има неотложна нужда отъ сериозни социални реформи, които би урегулирали народния поминѣкъ, но за успѣхътъ на тия реформи необходимо е, прѣди всичко, да се запази републиката. Ето защо, азъ ви канж всички републиканци, безъ разлика на партии и убѣждения, да сгърнете на врѣме собственнитѣ си знамена и да се приборете подъ великото и свещеното знаме на републиката. Когато опасностьта лимине и републиката влѣзе въ нормалния си пжтъ, тогазъ всѣки отъ васъ нека

развие знамето си и нека започне борбата около социалнитѣ реформи, отъ които Франция се нуждае. . .“ Тоя смѣлъ, откровенъ и разуменъ езикъ биде веднага разбранъ отъ всички чисти републиканци, и знаменитата тази рѣчь на Валдекъ-Руссо, по рѣшението на камарата, биде афиширана въ общинитѣ на цѣла Франция. Опортюнисти, прогрессисти, радикали, радикали-социалисти и социалисти настѣпиха съ кракъ на своитѣ лични симпатии и антипатии, задушиха своята взаимна омраза и . . . си подадоха ръка. Величественния образъ на републиката, не веднѣжъ разкървяванъ въ миналото, се изпрѣчи прѣдъ всички истински републиканци и . . . наведе вратоветѣ имъ. . . По тоя начинъ третата френска република трети пѣтъ биде избавена отъ ногтетѣ на реакцията¹. А веднѣжъ опасността минала, всички републикански партии вече сж се приготвили за редовна борба, и, още въ идущата парламентарната сесия, ще развѣжтъ партийнитѣ си знамена и ще се заловжтъ съ наарѣлитѣ реформи. Така постѣпиха французитѣ, когато отечеството имъ прѣкарваше единъ не особенно опасенъ политически кризисъ. Ний, българитѣ, вършимъ съвършено прогивното днесъ, когато прѣкарваме единъ много тежкъ, не само политически, но и икономически, финансовъ и нравственъ кризисъ. Ето вече нѣколко гопини, какъ у насъ се проповѣдва нѣщо аналогично съ апела на Валдекъ-Руссо; всички почти наши общественни дѣйци съзнаватъ умѣтността, цѣлесъобразността и полезността на тая проповѣдь; но . . . и до день днешенъ тя си остава „гласъ вопіющій въ пустынѣ“ . . .

Трети примѣръ.

Въ ланската декемврийска книжка на „Мисль“ азъ бѣхъ написалъ статья по възбудения отъ русския в. „Ново Врѣме“ въпросъ за Бургасъ² Въ тая своя статья между другото, азъ изтъквахъ и слѣднитѣ мисли: че — „между многото странни и опасниавле ния въ нашия политически животъ, на пръвъ редъ иде нашата слаба заинтересованостъ съ външната политика“; че благодарение на тоя нашъ грѣхъ, нашитѣ политически и национални смѣтки се забъркаха „и ний сме днесъ безсилни да сторимъ нѣщо за поробенитѣ си братя въ Македония“; и че, все благодарение на сѣщия този нашъ грѣхъ, „нашата външна политика и днесъ още стои неопрѣдѣлена и държи България между два стола, обсадена отъ сѣперници и лишена отъ съюзници“. Ето защо, добавяхъ азъ тогава, никой отъ насъ не може каза днесъ, дѣ върви България, и никой не може прозарѣ утрѣ, какво ще стане съ нея“ . . . Доведени до своя логически край, тия мисли се завършваха съ заключението: че нашата външна политика трѣбва часъ по скоро да се опрѣдѣли и кристализира, за да можемъ огради България отъ всѣкакви външни сюрпризи и да можемъ се посвѣти на своето правилно

¹ Първия пѣтъ — при Макъ-Махона, втория пѣтъ — при генерала Буланже, третия пѣтъ — сега.

² Важъ статията: „Русско-българскитѣ отношения. (По поводъ статията на „Новое Время“: Багдаты и Бургасъ). „Мисль“, год. IX, кв. XII, стр. 531—542.

държавно развитие и на систематическото прѣслѣдване своитѣ исторически задачи. И тогава, и сега, азъ виждахъ това опрѣдѣление и кристализиране на нашата външна политика въ единъ съюзъ съ Руссия. ¹

Може да е имало и да има българи, на които да не се вижда за цѣлесъобразенъ и полезенъ прѣдлагания отъ менъ съюзъ съ Руссия. Охотно признавамъ, че тоя въпросъ може да бжде прѣдметъ на споръ. Най-послѣ, възможно е да има мнозина българи, които искрено да мислятъ, че едно сближение съ Тройния Съюзъ е прѣдпочтително за България; както е възможно да има други българи, които да считатъ една Балканска Федерация за най-добрата форма, въ която трѣбва да се кристализира бълг. външна политика; и както може да има трети, които да намиратъ по-подходяща за тая цѣль друга нѣкоя политическа комбинация. Повтарямъ: върху тоя въпросъ може да се поспори. Но въпроса, върху който не може да се спори, е: че нашата външна политика трѣба да бжде опрѣдѣлена и кристализирана (въ едно или друго направление). А не може да се спори върху тоя послѣденъ въпросъ: а) защото вътрѣшната, икономическата, финансовата и военната политика на държавитѣ днесъ се намира почти въ пълна зависимостъ отъ външната имъ политика, слѣдователно, немислима е една добра, трайна и методическа държавна политика безъ една опрѣдѣлена и осигурена външна политика; б) защото ний, българитѣ, имаме исторически задачи, които сж въ противорѣчие съ интереситѣ на всички почти наши съсѣди на Балканския Полуостровъ, и даже въ противорѣчие съ интереситѣ на Австрия и Германия; и в) защото, както и лани го казвахъ, „никога други пжтъ хищническитѣ инстинкти на държавитѣ не сж били толкозъ силни и толкозъ алчни, колкото днесъ — борбата за съществуване, осложнена отъ борбата за наслаждение, създаде прѣзъ послѣдното десетилѣтие на изтекающия вѣкъ такъва хищническа атмосфера, че и държави, като Америка, се заразиха отъ нея“ . . . ² Та, ако велики и могъществени господарства, като Руссия, Германия и Франция се запасватъ съ съюзници, какво остава за малката, распокжсаната и кацналата въ спорния и безпокойния Балкански Полуостровъ наша България . . . Всичко туй е толкова ясно, очевидно и вѣрно, щото, както остроумно бѣлѣжи Тень, „изглежда банално именно защото е много вѣрно“.

Защо тогазъ тая политическа истина не може да си пробие пжтъ и въ нашитѣ държавни сфери, както одавна си е пробила пжтъ между нашия народъ и нашата интелигенция? Вѣдь, за никого вече не е сега тайна, че Кралъ Миланъ нѣмаше да ни нападне въ 1885 г., ако Руссия не бѣ се свадила съ насъ, русскитѣ офицери не бѣха оставили България и нашата външна политика не бѣ увиснала на въздуха. За никого сега не съставлява тайна и

¹ Думата „съюзъ“ за мене не е магическа. Тя би могла да се замѣни и съ нѣкоя друга равновначуща дума, като: конвенция, съглашение, споразумѣние и пр.

² Вижъ поменатата вече статия въ „Мисль“ (стр. 538).

фактътъ, че последната гърцко-турска война бѣ единъ чуденъ моментъ, за да помогнемъ на недобититѣ си братя въ Македония, и че, ако ний не изкористихме тоя моментъ, то това се дължи на нашата неопрѣдѣлена и колебающа се външна политика. За никого не може да бжде тайна днесъ и туй, че отъ глупавия куршумъ на Стоянъ Димитровъ нѣмаше да повилижътъ нашитѣ съсѣди ромжнитѣ, ако нашата външна политика бѣ опрѣдѣлена и имаше задъ грѣба си поне една велика държава.

На този важенъ и грѣшенъ въпросъ, азъ съмъ давалъ отговоръ не веднѣжъ, па наскоро се тъкмѣх да го разчепкамъ изново и малко по-подробно. Но днесъ, азъ изпрѣчвамъ прѣдъ читателитѣ си тая политическа истина, само за да се види нейното влияние върху конфликта ни съ Ромжния — на който конфликтъ и ще бждътъ посвѣтени долнитѣ ми редове.

* * *

Отъ какво се породи и въ какво състои ромжно-българскиятъ конфликтъ ?

Видимата и явна причина на тоя конфликтъ е убиването на единъ македонски цинцаринъ, на име Михаиляно, отъ единъ непълнолѣтенъ македонски българинъ, на име Стоянъ Димитровъ. Това глупо и съ нищо неоправдано убийство, дошло слѣдъ убийствата на търговеца Стефановича въ Браила и на шпионина Фитовски въ Букурещъ, взамути съвършено ромжнитѣ. Когато пакъ убийцата Стоянъ Димитровъ имъ се призналъ, че той е убилъ Михаиляно по заповѣдъ на Македонския Комитетъ въ София, то ромжнското възмущение се обърна въ настояще изстѣпление. Цѣлия почти ромжнски печатъ, безъ разлика на партии, ¹ се нахвърли безразборно върху всичко българско; а ромжнската „жълта преса“, на чело съ шантажнитѣ листове „Adeverul“, „Patriotul“ и „Universul“, до толкозъ побѣснѣ, штоу разпусува и сухо и сурово у насъ, и даже не се подвоуми да поиска онъ правителството си да обяви война и на България, за да се накажалъ „варварския“ и „разбойнически“ български народъ. . . Подъ влиянието на тоя опиянѣлъ печатъ се размърда и ромжнското общественно мнѣние: митингитѣ се заредиха въ градоветѣ (селата, разбира се, си гледатъ хала), и върху нашитѣ смаяни глави се изсипаха всички грѣмове и молнии, които имаше по облачното политическо небо на Ромжния. Браждата, озлоблението и раздражението взеха такива ужасающа размѣри, штоу помрачиха и най-силнитѣ ромжнски умове. Така: ромжнския историкъ и академикъ Хчждеу не се замисли да нарѣче всички българи „Заддунавски варвари“ и да се откаже отъ членството си въ нашето „Книжовно Дружество“, защото „кръвнишкитѣ нрави на българитѣ“ не му позволявали да вѣрва, че въ България могло да сществува нѣкакво културно дружество; а самото ромжнско правителство взе да пѣди съ дузини

¹ Единствено изключение, до колкото азъ знаѣхъ, направих само органътъ на ромжнскитѣ социялисти „Lumea Noua“.

невинни българи отъ земята си. Съ една дума: въ разстояние едва ли не на цѣлъ мѣсець. Ромжния прѣдставляваше отъ себе си колосална една лудница, въ която неподивѣли хора бѣха останали само кралтъ, кралицата, селенитѣ и... социялиститѣ...

Всичкия тоя ромжнски бѣсъ и даде животъ на днешния ромжно-български конфликтъ; но... не той го породи. Въ зародилшъ, тоя конфликтъ съществува много по-отдавна, и причинитѣ, които сж го породили, сж много по-дълбоки и много по-отдалечени. Ще трѣбва да се дигне булото на тия именно причини, за да се разбере напълно същността на този конфликтъ и да се установѣтъ отговорноститѣ по него.

Това азъ и ще се опитамъ да сторѣ.

По моему, за насъ, българитѣ, съществуватъ и трѣбва да съществуватъ двѣ Ромжнии.

Едната отъ тѣхъ е онази братска намъ страна, която бѣ наше второ отечество едно врѣме, въ която се роди и разви цѣлата наша революционна литература и журналистика и цѣлото почти наше освободително революционно движение, която даде възможность на Раковски, на Любена Каравелова, на Ботѣва и на останалитѣ наши апостоли да развѣржатъ всичката си духовна мощь, и която, най-послѣ, опърска съ кръвта си Плъвенскитѣ бойни полета и взе участие въ великото дѣло на нашето освобождение. Тази чудна Ромжния е родина на ония политически великани, които се наричаха Ионъ Гика, Розети, двамата братия Братияно, и които влѣаоха въ гробоветѣ си съ свещенитѣ думи на устнитѣ: „въ солидарността на Балканскитѣ народи е тѣхното спасение...“ За зла наша честь, тая скъпа намъ Ромжния умрѣ на 19-и Февруарий 1878 г. въ Санъ-Стефано. Поклонъ прѣдъ великия неинъ гробъ и да бже свята нейната паметъ у насъ!.. Азъ не допускамъ, че има днесъ българи, които да не си спомнятъ съ тѣжа и умиление за тази благородна покойница; па не допускамъ, и че ще има нѣкога българи, които — при всичкитѣ възможни бѣдѣщи испитания — да измѣнятъ своитѣ топли чувства къмъ тая Ромжния. Нѣщо повече. Азъ се силно надѣвамъ и искрено желяжъ, щото, въ всекогашнитѣ наши отношения съ ромжнитѣ ний да държимъ смѣтка за тоя свой исторически дългъ. Защото: признателността, въ моитѣ очи, не е само една отъ най-високитѣ човѣшки добродѣтели, но е и единъ много цѣненъ политически капиталъ...

Такава е за насъ едната Ромжния.

Другата Ромжния е оная наша съсъдка, която, отъ освобождението ни насамъ, вижда въ насъ опасни свои сперници, и, считайки ни за авангардъ на Руссия въ Балканския Полуостровъ, смятра ни дори за свои потаени врагове.

Нѣколко сж съображенията, които каратъ днешна Ромжния да гледа така небратски на България.

Първото отъ тия съображения е: че Ромжния отдавна е влѣзала въ Тройния Съюзъ тогазъ, когато ний още стоимъ между два стола, но съ неодолимо наклонение къмъ Матушката... На това съображение се дължи обстоятелството, че Ромжния съчув-

ствуаше на бездушния Стамболовъ режимъ, който режимъ бѣ успѣлъ да вкара официална България въ водитѣ на Тройния Сюзъ; на сѣщото съображение се дължи и благоразположението на Ромжния къмъ Сърбия. когаго въ тази послѣдната върлува Кралъ Миланъ; и все на сѣщото съображение се дължатъ систематическитѣ и подземни усилия на Ромжния да разединява и разнебитва — колкото ѝ иде отрки — славянскитѣ елементи въ Балканския Полуостровъ. . .

Вториятъ источникъ на сегашната ромжнска неприязненность къмъ насъ е: несчастната Добруджа. Неизамъ защо, но ромжнитѣ сериозно подозиратъ, че, рано или късно, ний ще се опитаме да наложимъ ржка на тая сега вече тѣхна областъ. Отъ гдѣ е влѣзълъ този страхъ у ромжнитѣ, не можъ се осѣти; ала онова, за което не се иска много умъ да се сѣти човѣкъ, то е, че никоѣ свѣстенъ, разбранъ и далновиденъ българинъ не може да се стреми къмъ отниманъето на Добруджа отъ ромжнитѣ. Истина е, че тамъ живѣятъ нѣколко хиляди наши брата; но не по-малка истина е, че да се воюва само за тѣхъ съ Ромжния е съвършено безумно. Освѣнъ туй, ний сме много близки роднини съ русситѣ, а македонската поговорка казва: „со роднина и со богатъ човѣкъ комшилукъ не ти трѣба“ . . . Да се търси же ромжнския страхъ за Добружа въ невъзможността тя да се защитава отъ насъ стратегически, е тоже нелѣпо, защото, както вече казахъ, никоѣ бълг. държавенъ мъжъ никога нѣма да помисли за прѣвземаннето на Добруджа. Тѣй или инакъ, обаче, ромжнитѣ ни подозиратъ въ тѣзи мнимо узурпаторски намѣрения, и, поради това, не само още продължаватъ да държатъ Добруджа въ изключително положение, ами и доста отдавна сж хвърлили око на сѣсѣдния съ Добруджа нашъ тригълникъ Руссе—Варна—Силистра. Хора, добрѣ запознати съ сегашна Ромжния сж ме увѣрявали даже, че ромжнското офицерство отколѣ се възпитавало въ тоя духъ, какво, единъ день, то трѣбва да прѣвземе оная частъ отъ нашата България, въ която влизатъ градоветѣ Силистра, Руссе и Варна съ тѣхнитѣ землица. . .

Третата причина за недружелюбността на днешнитѣ ромжни къмъ насъ е: тѣхната завистъ. Ромжнитѣ не можтъ да не знаатъ, че нашата народна масса стои по-високо отъ тѣхната въ всѣко отношение: и физически, и икономически, и нравствено, и умствено, и по трудолюбие, и по възприимчивость, и по трезвость, и по пестеливость, и като воинственъ элементъ, и като политически, и даже по-добрѣ живѣе и по-добрѣ се храни. . . А това надмощие на нашия народъ не може да не наранява болѣзненното честолюбие на ромжнитѣ. И не е само честолюбието имъ, което страда отъ туй. За тѣхъ е доста ясно вече, че не тѣ, а ний ще свиримъ първата политическа цигулка на Балканския Полуостровъ. А пѣкъ пустото свиренъе на първа политическа цигулка е равносилно съ хегемония. . . *Inde irae*. Прибавете сега къмъ тая завистъ и ненавистъта, която латинската ромжнска раса счита за своя аристократическа обязанность да храни къмъ насъ, като къмъ славяне, на притурете къмъ тѣзи двѣ враждебни чувства и онази

омраза, която минава върху ни като рефлексъ отъ дълбоката омраза на ромнитѣ къмъ нашитѣ братушки — и вий ще имате до нѣкъдѣ обяснението на оня шумъ и гамъ, който ни дойде отъ Ромжния прѣзъ послѣдния м. августъ.

Въ тази редица на съображения, по моето разбиране, и се крие зародиштѣ на ромжно-българския конфликтъ. Но като съображения, находящи се въ потенциално състояние, самитѣ тѣ не биха били достатъчни, да придадѣтъ на конфликта оня остъръ характеръ, който той взе. Редъ други стремления на ромжнското правителство бидоха посѣяни върху благоприятната почва на горнитѣ съображения, и тогазъ само конфликтътъ взе ония чудовищни размѣри, които изумиха всинца ни.

На първо мѣсто между тия стремления трѣбва да е стояло желанието на настоящето ромжнско правителство да направи една двойка диверсия: да отвлѣче европейското общественно мнѣние отъ безсърдечното прѣслѣждане на ромжнскитѣ евреи, и да отклони вниманието на самитѣ ромжни отъ трудното вътрѣшно и финансиално положение на страната държавата имъ.

На второ мѣсто трѣбва да е идѣло коварното намѣрение на официална Ромжния да компрометира прѣдъ Турция и Европа македонското движение въ България, като го прѣдстави опасно за мирътъ на Балканитѣ, и, по тоя начинъ, да изтрѣгне отъ Турция отстъпки по своитѣ митнически тарифи и по националнитѣ си домогвания въ Македония, а, наедно съ туй, и да прѣпоръчи себе си прѣдъ Европа като единствена пазителка на редѣтъ и тишината на Балканския Полуостровъ.

Възможно е, че ромжнското правителство е очаквало и други нѣкои облаги отъ конфликта си съ насъ (като: скючване на единъ заемъ, услужване на Тройния Сюзъ, сондиране почвата за една евентуална атака противъ България и пр.); но сега вече е безсъмнѣнно, че министерството на г. Карпа, благодарение на конфликта, успѣ до нѣкъдѣ, и въ своята двойка диверсия, и въ своитѣ смѣтки съ Турция, и, което е по-важно за насъ, въ своето стремление да скомпрометира македонското движение въ България.

Ето всичко туй и породи, споредъ мене, ромжно българския конфликтъ. Убийството на Михаляно послужи само за поводъ и дойде съвсѣмъ наврѣме и съвсѣмъ нарѣжки на днешното ромжнско правителство, за да създаде този конфликтъ. А благодарение на патриотическото фанфаронство, което днесъ тържествува даже и въ Англия и което винаги е изобилствувало въ Ромжния, на г. Карпа не бѣ никакъ трудно да раздуха конфликта.

И така: днешния ромжно-български конфликтъ е истинно създаденъ отъ ромжнското правителство на г. Карпа. Той е искусствено създаденъ поради причинитѣ и съображенията, които вече изложихъ. Всѣко друго прѣдположение е едва ли не изключено. Защото: никъдѣ другъдѣ, убийството на Михаляно не можеше и не трѣбаше да излѣзе отъ границитѣ на сѣдебната областъ — даже когато би се доказало, че това убийство е инспирирано и организирано отъ Македонския Комитетъ въ София. Ромжнскитѣ

управници, обаче, произведоха тоя юридически въпросъ въ политически. Произведоха го тѣ умишлено и коварно. Правителството на г. Карпа съзрѣ облагитѣ, които можеше да извлѣче отъ този въпросъ, и разчитвайки на непохватността на нашето правителство, пусна въ ходъ всичкото си лукавство. И то не се съвсѣмъ излѣга въ смѣтката си. Толкозъ повече, че на особенъ рискъ то не се излагаше. За война Ромжния не е могла да мисли и нѣмаше защо да се бои отъ нея. И то по много причини. Първата е: че благородната любовъ на сръбския кралъ изгласка отъ Сърбия оня Кралъ Миланъ, който можеше да ни се нахвърли сега на вратѣтъ наедно съ Ромжния. Втората причина е: че и да бихме били побѣдени, все пакъ Ромжния нѣмаше да откъсне нищо отъ насъ, защото Матушката нѣма да позволи туй никога. Третата причина е: че нашата войска е малко по-юначна отъ ромжниската, та нѣмаше да бжде чудно, ако ромжнитѣ издѣха калая отъ насъ, както сръбитѣ въ 1885 г. А четвъртата причина е: че никой у насъ не е мислилъ и не мисли да напада Ромжния. . . Само едно нѣщо можеше да изкушава ромжнитѣ за война: че нашия народъ е на ножъ съ правителството (Както всѣкога. Б. Р.). Ала, като ученици на Макиавели, ромжнискитѣ министри не можахъ да не знайтѣ разумния съвѣтъ на своя учитель, който, още прѣди три вѣка е казалъ: „когато съвѣдитѣ се каратъ помежду си, не дѣйте ги напада, защото рискувате да ги почирите врѣменно, да ги заставите да излѣжтъ върху ви всичката си взаимна яростъ и даже да се видите натупани отъ тѣхъ — което нѣма да имъ побърка, разбира се, какъ да се раскаратъ помежду си слѣдъ като сж ви вече натупали“. . . При това, не трѣбва да се забравя, че ромжнския кралъ Каролъ е най-умния държавенъ глава на Балканския Полуостровъ, и безспорно, единъ отъ най-умнитѣ държавници въ Европа, та, и ако би имало нѣкой зеленъ ромжнски министръ да мисли иначе, все пакъ рискътъ отъ война би билъ избѣгнатъ. Слава Богу, Хагската конференция, ако не напгави нѣщо друго до сега, то поне даде възможность на държавитѣ, когато тѣ видѣжтъ зоръ, да турятъ край на всѣки конфликтъ, като поискатъ отъ нѣкоя Велика Сила арбитражъ. Азъ даже прѣдполагамъ, че кралъ Каролъ отиде при Австрийския Императоръ въ Ишлѣ, не за да иска отъ Австрия обезпечаваннето гърба на Ромжния въ случай на една нейна война съ България, ами — за да иска отъ Францъ-Иосифа да извика той „stop!“ въ случай, че ромжно-българския конфликтъ започне да миреше на баруть. . .

Тѣй поне азъ гледамъ на работата.

Внѣзъ отъ всѣко съмнѣние е сега, че всичката тая хитро-сплетена мръжа бѣше много ловко подставена подъ нашитѣ крака отъ страна на Ромжния. За мислящитѣ и разумни хора, обаче, не бѣ трудно да съгледатъ тая мрежа още въ началото. Съгледахъ ли я у насъ хората, които трѣбаше да я видѣжтъ, и взеха ли тѣ мърки, за да отразятъ коварния ромжнски ударъ и да турѣжтъ въпроса на Михаиляно тамъ, гдѣто му бѣше мѣстото?

(Свършекъ въ идущата книжка).

Още стотици книги на дейци родени
в географска област Македония
може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres